

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за получаване на научно звание професор по професионално направление 2.1. Филология (Османски език и литература), обявен в ДВ бр. 62 от 01.08.2017 г. с кандидат Ирина Николаева Саръиванова

рецензент: доц. Мария Стоянова Михайлова-Мръвкарлова

За участие в конкурса за професор по “Османски език и литература” като единствен кандидат документи е подала Ирина Николаева Саръиванова от Катедра Тюркология и алтаистика при ЦИЕК – ФКНФ на СУ “Св. Климент Охридски”.

Тя е родена през 1973 г. в София. Средното си образование е завършила в Техеран, Иран – Международно училище (английска гимназия) през 1991 г., а висшето си образование през 1997 г. с образователна степен “магистър” в СУ “Св. Климент Охридски”. като филолог-тюрколог с дипломна работа “Салнамето като исторически извор. Салнаметата на Дунавския вирает“ и с втора специалност Английска филология при СУ “Св. Климент Охридски”. От 1998 г. Ирина Николаева Саръиванова е щатен преподавател в специалност Тюркология при катедра Тюркология и алтаистика при СУ. През 2004 г. е старши асистент; а през 2006 г. тя е вече главен асистент. В 2009 г. получава образователна и научна степен “доктор”, шифър 05.04.06 с тема на дисертационен труд “Турските народни песни в ръкописите – тефтери-джонк”. В 2013 г. получава научно звание “доцент” по професионално направление 2.1. Филология (Османски език и литература) с тема: ”Сложни думи в османския език”. От 2016 г. е ръководител на Катедрата по тюркология и алтаистика.

Като моя студентка и по-късно асистент, имах възможност да съм свидетел на упорития труд и постепенното израстване на един млад османист, който освен за своите непосредствени ангажименти, свързани с преподавателската си дейност, полагаше усилия и за усвояването на нелеката работа с архивни документи и ръкописи както от фонда на Ориенталския отдел при НБКМ, така и на документи от частни лични колекции и музейни сбирки в страната. Това ѝ позволи да изгради умение и способност да разчита и превежда различни по съдържание, вид и шрифт османски документи и текстове.

В автобиографичната справка са изброени преподаваните от кандидатката учебни предмети, а именно:

- в бакалавърската степен - упражнения по 9 дисциплини и лекции по 4 дисциплини;

- в магистърската степен - упражнения по османски език;

- в следдипломен квалификационен курс - лекции и упражнения по османски език.

Освен това е била привлечена като преподавател по османски език и в Историческия факултет на СУ "Св. Климент Охридски" и в ПУ "Паисий Хилендарски" като лектор по Стара турска литература.

През 2008 г. е получила първо място на ежегодния конкурс за млади учени и докторанти на ФКНФ в категория "Литературознание".

Като представител на младото поколение български османисти доц. д-р Ирина Саръиванова се ползва със заслужено уважение и достойно представя българската османистика на международни форуми. Тя е вземала не малко участие с доклади на научни конференции и международни конгреси проведени както у нас – в София, Велико Търново, Пловдив и Кърджали, така и в чужбина – в Турция (Анкара, Бурса, Чанаккале) и Македония (Скопие).

В своята преподавателска дейност доц. д-р Саръиванова се утвърди като добър педагог и професионалист, който успешно подготвя и запознава студентите с основните характеристики на османския език и постига изграждането у тях на умения за разчитане и превод на османски текст, както и научаване в максимална степен лексика от един мъртав език, какъвто е османският. Ръководител е и на дипломанти (2016 и 2017).

От тези предварителни бележки проличава, че дейността на кандидатката доц. д-р Ирина Николаева Саръиванова следва да се преценява в два основни аспекта – като преподавателска и като научно приложна.

В представения списък с публикации на кандидатката фигурират 3 монографии, 19 статии и доклади от научни форуми, 3 рецензии, отзиви и 2 научни превода, както и 5 художествени превода от турски език или общо 30 заглавия. От тях за рецензиране са предложени 2 монографии, 5 статии и доклади от научни форуми, както и 1 художествен превод от турски на български език, всички изнесени или публикувани след 2013 година.

Османистиката е историко-филологическо направление на тюркологията. В България тя има традиции, постижения и бихме казали, че е на високо научно равнище. Още от втората половина на XIX век има опити за написване на учебни помагала за изучаването на

османския език. От тогава и досега тези граматика са били предназначени предимно за лица, които знаят турски език.

Монографията “Грамматичен минимум по османски език” е замислена и изпълнена като лингводидактичен модел, основан на бинарен подход, отчитащ българската традиция при преподаването на граматичните категории на османския език, отчитащ съвременните нужди и изисквания при обучението по чужди езици. Структурирането на турския и османския езици в отделни книжни тела е съобразено с необходимостта от паралелно изучаване и съпоставяне на елементите във всеки от езиците. То кореспондира с бинарния характер и заложените теоретични рамки при съставянето на учебната граматика. Тази структура на турско-османска граматика в две книжни тела е полезна за изучаването им интегрирано и поотделно с цел обучение само по турски за начинаещи или само по османски език за хора, владеещи базово ниво турски. По този начин е предназначен да подготви на въвеждащо или начално ниво с акцент върху графичната, фонетичната и лексико-граматичната система на турския пласт в езика. Така в “Грамматичен минимум по османски език” се полага необходимата езикова основа, която впоследствие може да бъде надградена както в теоретичен, така и в практически аспект. Тук е разработен само турския пласт, без да са включени арабският и персийският пластове в османския език.

Монографията е разгърната върху 153 страници с приложение (156-180). В предговора стегнато се пояснява - що е османски език, етапи на развитие, чужди влияния върху езика през вековете (XV-нач. на XX в.) и общи сведения за османския език, нещо необходимо за въвеждането на студентите в проблемите на османския език. Пак там, много ясно и изчерпатено са дадени обяснения защо в изложението не е спазена класическата подредба на граматичните категории и единици, което е поради факта, че в този минимум е следван специфичен лингводидактичен модел, който има за цел паралелно усвояване на двата езика – съвременен турски в начално ниво и османски език.

Натрупаният през годините опит и подход при преподаването на османския език проличава в структурирането и плавното представяне на граматичните единици на османския като се започва с писмеността, преминава се през свързването на буквите, допълнителните знаци и диакритиките. Веднага трябва да се подчертае, че е избран много подходящ шрифт на арабица - достатъчно едър и ясен, което е основна предпоставка за бързо усвояване. В хода на изложението много умело е следван принципът на постепенно разкриване на граматичните

категории в ред, с който успоредно с натрупването на лексика се постига по-бързо и лесно навлизане в езика. В края, в частта Приложения (155-180) са дадени в много-прегледен и ясен вид свързването на буквите, видовете числителни, падежните форми на съществителните и местоименията, както и спрежението на глаголите във всички времена, което има голяма практическа стойност за изучаващите османски език.

Както беше споменато, в настоящата монография е застъпен само турският пласт от османския език. За едно пълно усвояване на езика това не е достатъчно. Затова, като една бъдеща задача на автора, бихме препоръчали в скоро време да се премине и към изготвяне на продължение, което да включи и следващите два пласта – арабския и персийския, нещо, което не е предмет на предложения за обсъждане труд.

По наше мнение “Грамматичен минимум по османски език” напълно отговаря на съвременните изискванията и е принос в областта на езиците у нас – респективно на османския език.

Монографията “Eski Türk Edebiyatının Yeni Hali” идва да запълни една празнота в програмата на предмета стара турска литература. Предложеният за рецензиране труд е изготвен след продължително проучване на изследванията в тази област през последните години от наши и чужди учени, в това число и от учени от Турция като са взети предвид и най-новите тенденции в това отношение.

Монографията е посветена на турската литература от периода преди приемането на исляма - устна традиция и писмени паметници; обхваща турската литература след приемането на исляма, като разглежда формирането ѝ в Мала Азия (XII-XIII век) с първите произведения от този период. Акцентът пада върху литературата от периода след приемането на исляма и се проследява промяната на всички нива в обществото и приобщаването на тюрките към общоцивилизационните ценности на мюсюлманската общност; влиянието от арабски - езикът на Корана, религията, науката, и от персийски - ролята на персийската поетична традиция, ново стихосложение, нови форми и жанрове. Разглежда се и появата на феномена “персийска литература с тюркска (турска) лексика”. В монографията “Eski Türk Edebiyatının Yeni Hali” са разгледани основните тенденции и направления в развитието на тюркската литература след приемането на исляма: *диванска, класическа,*

придворна, елитарна, висока – литературата на интелигенцията; народна литература – продължител на доислямските традиции.

В раздела *Диванска литература* се засягат въпроси свързани с термина *дивански* и се отделя място на типизацията в диванската литература. В монографията се отделя специално място на ашък-сазовата традиция. Разгледан е и въпросът за мястото на произведенията на мистиците. Разгледани са въпроси като: суфизмът като идеология, разпространение и влияние сред тюрките в Мала Азия и ролята на суфитските органи и техните обители в Анадола, суфитското поетично творчество. Отделено е внимание и на късната класика в старата турска литература от първите години на XVIII в. до началото на XIX век.

Монографията обхваща старата турска литература от зараждането и до началото на реформите и европеизацията през XIX в., като излиза от строгите рамки на литературна история, за да постигне своята основна цел – практическа приложимост в обучението на студенти-тюрколози в България.

В частта Приложения: *Metinler* (Текстове) са представени около 60 литературни образци, които служат за онагледяване на изложението (163-223), а в *Kaynaklar* (Извори) са посочени 248 заглавия.

Монографията “*Eski Türk Edebiyatının Yeni Hali*” е нов прочит на старата турска литература и определено е с приносен характер. Изследването е актуално и широко приложимо с оглед на нуждата от подобни разработки. Нямам критични бележки и препоръки.

В документацията са представени за рецензиране и статии::

1. *Osmanlı Dönemine Ait Dinsel İçerikli Bir Deftercik (Тетфтерче от османския период с религиозно съдържание)*. В: Български учен, ориентиран към Изтока. Научен сборник в памет на проф. Емил Боев. София, 2017, 174-177.

В тази малка наглед статия проличават две неща: първо – безспорен интерес към издирване на ръкописни текстове и второ – компетенция и възможност за справяне с предизвикателствата, които поставя пред изследователя подобен наративен извор, особено ако в него има и текстове от Корана. От друга страна, такива, макар и малки ръкописи, както личи и от статията, са с особено интересно съдържание.

2. *Сложни думи с персийски словообразователен модел в диванската поезия от класическия период (ср. на XV - кр. на XVIII*

в.). В: **Тюркологията: настояще и бъдеще. 60 години специалност "Тюркология" в СУ "Св. Климент Охридски".** София, 2014, 182-188.

Това е много интересно и важно изследване върху един високопродуктивен клас думи, издирени от произведения на диванската поезия (класически период), които имат отражение върху османското словообразуване. Като примери са посочени значителен брой словосъчетания, представени в шест основни типа композиционно словообразуване.

3. Персийски лексикални елементи в български пословици и поговорки. В: **Иран и Балканите в огледалото на историята: минало, настояще и перспективи.** (Сборник с доклади от международна научна конференция). София, 2014, 147-156.

За турцизмите в българския език, навлезли по различни пътища е писано доста, но в статията се обръща внимание на персийска лексика или персийски елементи, навлезли в българския чрез турския език, които авторката открива в българските пословици и поговорки. Представени са 40 думи в контекст, всичките издирени от компилацията на Стефана Стойкова "Български пословици и поговорки", 2007 г.

Подобни изследвания са с особено важно теоретико-практическо значение, не само за изследване на езиковото влияние в българския език, но и за проследяване на аналогични процеси в османския език, откъдето именно са заети тези лексикални елементи.

4. Barışın Güzel Yüzü Aşk: Bir 19. Yüzyıl Elyazma Mecmuasında Gevheri'nin Bilinmeyen Şiirleri Üzerine Düşünceler (Любовта - красивото лице на мира: размисли върху неизвестни произведения на Гевхери, открити в меджмуа от XIX в.). В: 38th ICANAS, II- Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri, V, 3. 2013, 1383-1390, Ankara, 2008-

В това научно съобщение за първи път се представят 6 стихотворения в 38 четиристишия на Ашък Гевхери, творил през 17 век, представител на ашък-сазовата поезия. Те са издирени от ръкописната сбирка на Ориенталския отдел на НБКМ, което е определено с приносен характер и е от значение за изследователите на Ашък- сазовата поезия.

5. Ottoman Literary Traces Along The Silk Road (По следите на османската литература по Пътя на коприната). В: **The Silk Road. Collection of Papers from the Second International Conference on Chinese Studies.** Sofia, 2013, 91-94.

В статията се прави връзка между градовете Бурса, Константинопол/Истанбул, Халеб, Багдад и Пътя на коприната, както и значението на този маршрут за израстването на тези градове като културни центрове от времето на селджуките в Османската империя. В тази връзка са споменати имената на значими поети и автори на проза, представители на класическите турски поети, които са живяли и творили там.

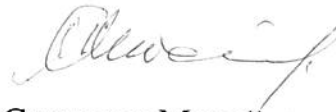
6. Балканизми в съвременния турски език. В: Балканските езици, литература и култура. Дивергенция и конвергенция. София, 2015, 141-149.

В статията се разглежда влиянието на балканските езици – гръцки, български, сръбски (хърватски), румънски и албански върху турския език. Анализира се мястото на тези заемки в съвременния турски книжовен език, въз основа на регистрираната в речници лексика. В статията се прави опит за налагане в българския език на термина *ромейски* (от гр.*Rum, Rumca*), отнасящ се до гръцка лексика, навлязла в езика на тюрките в Мала Азия от доосманския период.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащите се в тях научни и научно-приложни приноси, както и заслуженият й авторитет на компетентен и стойностен преподавател, активното й участие в академичния живот, доказаните й професионални и личностни качества, намирам за напълно основателно да дам своята **положителна** оценка и категорично да препоръчам на уважаемото научно жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на ФКНФ за избор на **доц. д-р Ирина Николаева Саръиванова** на академичната длъжност **професор** в СУ "Св. Климент Охридски" по професионално направление 2.1. Филология /Османски език и литература/.

Рецензент:

(доц. Мария Стоянова Михайлова-Мръвкарова)

11.12.2017 г.
София